

Marcel Kocken

GIDS VOOR OUD EN GROOT MECHELEN

UITGEVERIJ C. DE VRIES - BROUWERS B.V.B.A.
ANTWERPEN ROTTERDAM

March Kocken

MECHELEN
OUD EN GROOT
GIDS VOOR

© Uitgeverij C. de Vries-Brouwers b.v.b.a. – Antwerpen

Tweede gewijzigde en uitgebreide druk

ISBN 90 6174 841 0

D/1989/0189/38

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Als schepen van cultuur en toerisme van de stad Mechelen, verheugt het ons een woord vooraf te kunnen schrijven in de nieuwe versie van de «Gids voor oud en groot Mechelen», temeer daar de auteur, Marcel Kocken, ons niet onbekend is. Hij is het hoofd van de stedelijke cultuurdienst en als rasechte Mechelaar heeft hij reeds heel wat publicaties op zijn palmares staan. De ruime belangstelling voor de eerste editie van deze «Gids» heeft ons evenmin verbaasd, want Mechelen heeft toch zo veel te bieden. Weinige steden kunnen bogen op een dergelijke pracht aan historische gebouwen, kerken, monumenten en stadsgezichten. Sinds de eerste uitgave van dit boek, in 1981, heeft Mechelen een gedaanteverwisseling ondergaan: meerdere historische panden werden opgeknapt, diverse pleintjes heraangelegd, er kwamen gezellige terrasjes, en veel groen, onder de vorm van bomen en struiken, werd aangeplant. We zijn ervan overtuigd, dat ook een verpozing met een fris Mechels streekbiertje in de smaak van de wandelaars zal vallen.

De verdienste van de auteur van deze «Gids» ligt niet alleen in de overvloed aan degelijke informatie, maar vooral in het anekdotische, in wat er achter de gevels schuilt. Als telg van deze stad weet Marcel Kocken op een boeiende en indringende manier de ziel bloot te leggen van de Mechelaars. Persoonlijk menen we dat hij daarin volkomen geslaagd is, waarvoor onze oprechte dank en waardering. In dezelfde dank betrekken we ook de uitgeverij de Vries-Brouwers, verantwoordelijk voor deze mooie, verzorgde publicatie.

We hopen dat de lectuur van dit boek vele geïnteresseerde lezers ertoe zal aanzetten een bezoek te brengen aan onze stad. Deze «Gids» zal hen hierbij een degelijke handleiding zijn.

Willy Vandenbrande
Schepen van Cultuur en
Toerisme

In 1981 verscheen de «*Gids voor oud Mechelen*», een boek dat een bestseller werd en vrij snel totaal was uitverkocht. De behoefte aan een nieuwe editie deed zich dan ook gevoelen. Hier is ze dan, de nieuwe editie, sterk gelijkend op de eerste, maar toch verschillend: zo is er niet alleen een andere uitgever – maar toch weeral een Antwerpenaar –, werd de tekst aangepast aan het sinds 1981 gewijzigde stadsbeeld, maar kwam er eveneens een nieuw hoofdstuk bij, gewijd aan de Mechelse fusiegemeenten. Gezien deze aanvullende uitbreiding werd ook de titel aangepast «*Gids voor oud en groot Mechelen*» en «dekt de vlag de lading». Ik wil nochtans herhalen wat ik reeds in de inleiding van de eerste editie schreef: *«Maar ondanks het volume van dit boek wil deze gids geen aanspraak maken op volledigheid. De vreemdeling vindt allicht reeds te veel details, de weetgierige Mechelaar misschien te weinig! Over Mechelen, zijn rijk historisch verleden, zijn monumenten en zijn kunstpatrimonium is zoveel te vertellen, dat deze enkele honderden bladzijden niet volstaan».*

Veel lees- en wandelgenot wenst inmiddels alvast

Uw gids
Marcel Kocken.

Mechelen.

EEN duidelijk en vrijwel volledig beeld van de geschiedenis van Mechelen begint zich pas vanaf de 13e eeuw af te tekenen.

Authentieke documenten uit vroegere perioden ontbreken veelal. Op de vaak dubieuze pennevruchten van kroniekschrijvers steunen is steeds gevaarlijk voor de historicus, maar in het rijk der blinden is eenoog koning...

Oeroude menselijke nederzettingen lieten nochtans sporen na op Mechels grondgebied.

Uit de protohistorische periode werden te Heffen en vooral op Nekkerspoel (een gehucht aan de rand van de eigenlijke stadskern) overblijfselen van bewoning gevonden. Bij graafwerken in 1904 vond men er immers resten van paalwoningen, een uit één boomstam gehouwen prauw, ijzeren voorwerpen, potscherven en zelfs barnsteen. De meeste van deze vondsten stammen uit de La Tène-tijd (circa 500 v. Chr.). De bewoners van deze plaats kunnen tot de stam der Nerviërs gerekend worden. Bij sommige historici rijst zelfs het vermoeden dat de nederzetting door de invallende Romeinse legioenen van Caesar of zijn opvolgers zou zijn verwoest. Volledigheidshalve vermelden we dat de opgegraven prauw en voorwerpen te zien zijn in de Kon. Musea voor Kunst en Geschiedenis te Brussel.

Ook echter langs de Steenweg en de IJzerenleen werden



Nekkerspoel. Resten van een paalwoning.

bij verbouwingen in 1920 overblijfselen van paalwoningen gevonden. Maar over deze laatste ontbreken helaas de nauwkeurige beschrijvingen, opmetingen en/of foto's om ze chronologisch en naar waarde juist te kunnen situeren.

Dank zij archeologische vondsten kunnen we rond Mechelen verscheidene Romeinse en Gallo-Romeinse nederzettingen lokaliseren. Daaronder was de vicus van Elewijt veruit de voornaamste. De talloze aldaar opgegraven scherven van terra sigilata (o.m. bewaard in het stadsmuseum «Hof van Busleyden») wijzen op uitgebreide handelsbetrekkingen.

Wellicht was deze villa ook een marktplaats, gelegen aan de toen belangrijke Naamse of Waverse Weg.

Een andere voorname Romeinse vestiging bevond zich te Rumst, waar zelfs een Romeinse vlootbasis was. Eigenaardig genoeg werden er tot nu toe binnen de Mechelse stadsvesten geen archeologische vondsten uit de Romeinse periode gedaan.

Uit de donkere vroege middeleeuwen (4e-7e eeuw) is ons historisch i.v.m. Mechelen niets bekend.

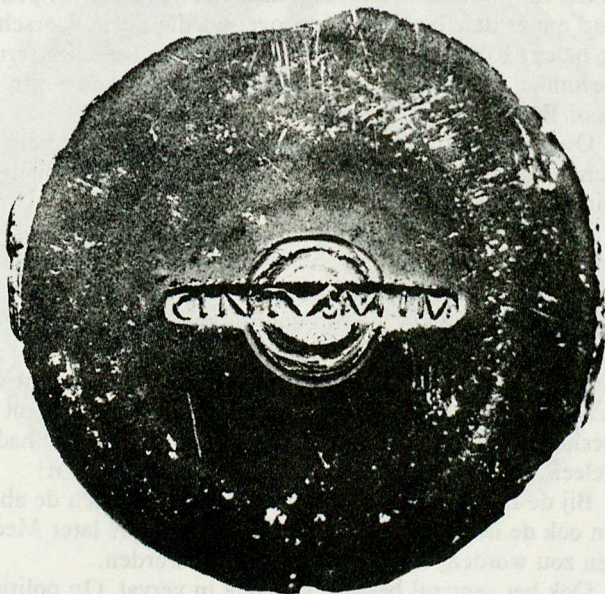
Bekend is wel dat omstreeks 430 de Franken onze streken binnenvielen, nadat ze zich lange tijd in Taxandrië hadden gevestigd. De kroniekschrijver J.B. Gramaye laat de geschiedenis van Mechelen in 551 aanvangen, toen een zekere graaf Guido het grondgebied waarop later de stad

Mechelen zou ontstaan, aan Monulphus, zoon van de graaf van Dinant, zou hebben verkocht.

Maar of dat alles waar is, laten we maar best in het midden.

Met de komst van de H. Rumoldus (of Rombout, zoals de vervlaamste vorm van zijn naam luidt), tijdens het bewind van de Frankische vorst Pepijn de Korte, begint een nieuwe periode in de geschiedenis van Mechelen. De legende verhaalt dat Rumoldus in 720 in Schotland geboren werd als zoon van koning David en «sijne huysvrouw» Cecilia. In 746 werd Rumoldus tot bisschop van Dublin gewijd. Hij zou tot de orde van de benedictijnen behoord hebben. In 754 kwam Rumoldus te Mechelen aan om de «inboorlingen» tot het christendom te bekeren. Buiten prediken, dopen en bekeren, was een van zijn eerste werken alhier het stichten van een abdij. Deze zou bestaan hebben op het gebied dat we thans kennen als de «Holm», op gronden die Rumoldus gekregen had van graaf Ado, die toen over Mechelen geregeerd zou hebben en wiens zoon Libertus door Rumoldus op wonderdadige wijze van de verdrinkingsdood werd gered. De H. Rumoldus stierf op 24 juni 775 de marteldood. Twee metselaars zouden hem hebben vermoord omdat de mare de ronde deed dat

Opgegraven terra-sigillatascherf (Elewijt).





Frankische urne, opgegraven in het Mechelse.

Rumoldus zeer rijk was. De boosdoeners vonden echter geen rode duit. De legende verhaalt hoe God hem steeds op het gepaste ogenblik van het nodige geld had voorzien, zodat hij bij iedere betaaldag maar in zijn zak te grijpen had om er de zilveren deniers overvloedig uit te voorschijn te halen! Rumoldus' lijk werd op miraculeuze wijze teruggevonden en door de zorgen van graaf Ado begraven in de door Rumoldus gestichte abdij.

Over de abdij en het leven van de H. Rumoldus bestaan echter tot op heden geen vaststaande bewijzen. Waar ligt hier de grens tussen legende en werkelijkheid?

Volgens de kroniekschrijver Remmerus Valerius zouden in 803 zelfs paus Leo III en Karel de Grote het graf van de H. Rumoldus bezocht hebben!

Lopen we even op de tijd vooruit en zeggen we nu reeds dat de relieken van de H. Rumoldus nog steeds in de Sint-Romboutskathedraal bewaard worden. Een recent wetenschappelijk onderzoek van deze beenderen leidde tot het besluit dat zij van een man waren die in de 7e eeuw had geleefd. Dit stelt dan nieuwe historische problemen!

Bij de inval van de Noormannen in 837 zouden de abdij en ook de nederzetting aan de Dijleoevers, die later Mechele zou worden, totaal verwoest zijn geworden.

Ook het centraal bestuur geraakte in verval. Op politiek

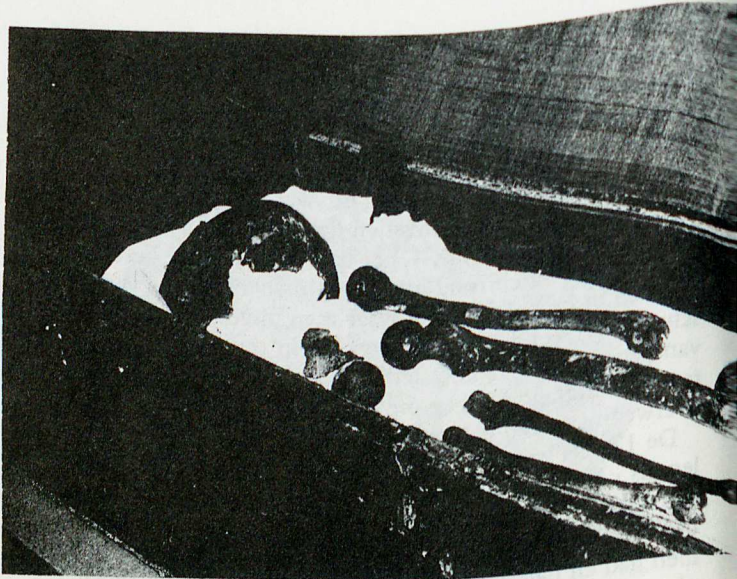
en sociaal gebied was deze 9e eeuw een echte chaos. Uit deze tijd dagtekent nochtans de toren van de oude Sint-Lambertuskerk te Muizen, die als een defensief werk vastzat aan de Karolingische octogonale kerk, gebouwd naar het plan van de paleiskapel van Aken.

De schaarse bevolking begon nu naar veiligheid uit te zien – de ervaringen met de invallen der Noormannen waren allicht de oorzaak daarvan –, gaf haar afgezonderd bestaan op en groepeerde zich rond kloosters, bisschoppelijke verblijfplaatsen of herenburchten, waar men in geval van nood een schuilplaats vond. Mogelijk ligt hierin een van de redenen van het ontstaan van de steden in onze streken. Maar buiten de veiligheid hebben ongetwijfeld ook economische overwegingen een belangrijke rol gespeeld.

De 17e-eeuwse chroniqueur Miraeus vermeldde Mechelen als «Maalinas ad Demeram» in het verdrag van Meerssen d.d. 870. Latere ernstigere historische opzoekingen bewezen dat Miraeus met de geschiedenis een loopje genomen had en dat Mechelen in genoemd verdrag helemaal niet gezocht moet worden. Helaas, nog al te vaak wordt op Miraeus gesteund om aan geschiedschrijving te doen.

H. Rumoldus (of H. Rombout).





Relieken van de heilige Rumoldus.

Mechelen wordt officieel voor het eerst vermeld in een diploma uit het jaar 1008, te Trier door keizer Hendrik II overhandigd aan Balderic, prins-bisschop van Luik, en aan een gelijknamige graaf, die hiermede heerlijke rechten verkregen op bezittingen die beiden hadden in het Waverwoud, gelegen tussen Dijle en Nete en grenzende aan o.m. «Machlines»! De orthografie van de naam Mechelen zal in de loop der tijden diverse wijzigingen ondergaan: van «Machlines» in 1008 via «Malina» (1127), «Machele» (1138), «Machelne» (1301), «Mechghelne» (1303) tot «Mechelen» in 1409.

Over de etymologie van het woord «Mechelen» is men het nog helemaal niet eens. Volgens een autoriteit als A. Carnoy is de naam afgeleid van het Oudfrankische «mahal» of «mahl», wat vergaderplaats of gerechtplaats betekent. Daartegenover staat de versie van M. Gijsseling, die meent dat de plaatsnaam «Mechelen» kan teruggaan tot het woord «Mahlumnjo», wat een oorspronkelijke bosbenaming zou zijn.

Naam «Mechelen» uit diploma van Trier.

in Machlungne

De oudste stadskern lag op de zuidelijke Dijleoever. Om de volgende redenen was die veruit de interessantste om er zich te vestigen: gelegen aan de kruising van verscheidene grote wegen: Bavay-Utrecht en Schelde-Tongeren, in de onmiddellijke nabijheid van de Dijle en op de hoge kant (minder gevaar voor overstromingen!) van de vallei.

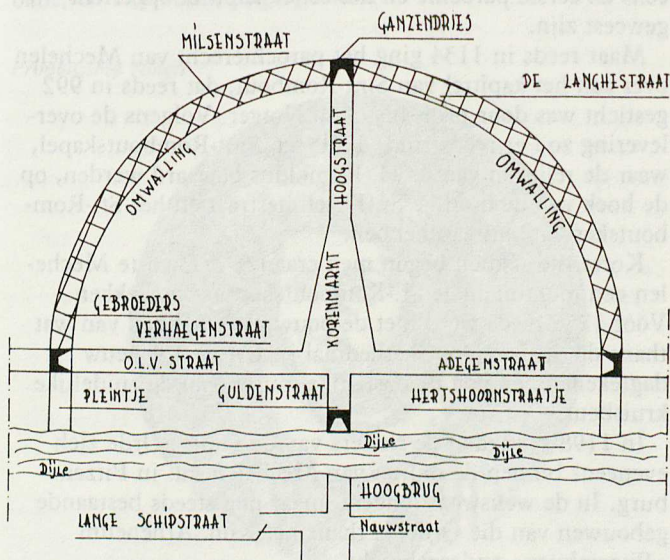
Nadien geraakte ook de noordelijke oever bevolkt.

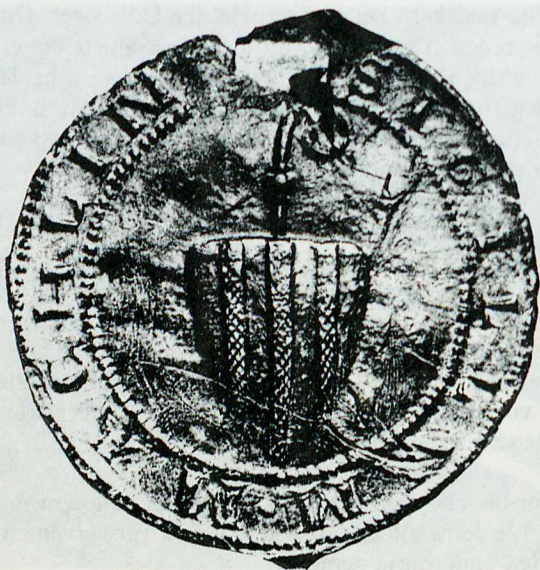
Deze twee centra groeiden naar elkaar toe en vormden uiteindelijk één gemeente. Deze gemeente zou later samen met Muizen, Hever, Heffen, Hombeek en Leest het z.g. district, en met het ressort (Heist-op-den-Berg en Gestel) ten slotte de heerlijkheid Mechelen vormen. Deze heerlijkheid was een van de 17 provincies van de oude Nederlanden en vormde hierin een eigen entiteit, met eigen wetten, costumen en zeden, tot het einde van het «Ancien Régime».

De prins-bisschoppen van Luik hadden in de loop van de 11e en 12e eeuw alhier een zekere macht verworven en Mechelen onderhorig gemaakt.

In het begin van de 13e eeuw echter kregen ook de Berthouts, Heren van Grimbergen, hier vaste voet, waardoor het oudst bekende stadswapen van Mechelen (1242) enerzijds het wapen der Berthouts draagt en anderzijds de bisschopsstaf toont. Wouter V Berthout voerde trouwens reeds in 1220 de titel van «Dominus de Machlinia», wat zoveel als heer van Mechelen betekende en denkkelijk ook wel meer de feitelijke toestand weergaf.

Zuidelijke Dijle-oever.





Het oudst bekend stadswapen van Mechelen (1242).

Over de oorsprong van de familie Berthout is nog veel onduidelijk. Allicht kwamen ze uit Zwitserland of Zuid-west-Duitsland, langs de Rijn afgezakt om dan westwaarts in onze streken, ten koste van het zwakke centrale gezag, meer en meer macht te usurperen.

Terug naar de zuidelijke Dijleoevers! Hier zouden eveneens de eerste parochie en het eerste kapittel opgericht geweest zijn.

Maar reeds in 1134 ging het parochierecht van Mechelen over aan het kapittel van Sint-Rombout, dat reeds in 992 gesticht was door prins-bisschop Notger. Volgens de overlevering zou er reeds sinds 1150 een Sint-Romboutskapel, waar de relieken van de H. Rumoldus bewaard werden, op de hoek van de huidige St.-Katelijnestraat en het St.-Romboutskerkhof gestaan hebben.

Korte tijd nadien begon men eraan te denken te Mechelen een monumentale St.-Romboutskerk op te trekken. Vóór 1250 reeds werd met de bouw aangevangen van wat thans de St.-Romboutskathedraal is. Uit de 13e eeuw dagtekenen ook nog de oostelijke muren van de zuidelijke kruisbeuk.

In 1198 vestigden de ridders van de Duitse Orde zich eveneens binnen de muren van Mechelen, nl. in Pitzemburg. In de weliswaar jongere, maar nog steeds bestaande gebouwen van die Orde, is thans het Kon. Atheneum «Pitzemburg» ondergebracht.

Vanzelfsprekend waar er twee heren zijn, in casu de prins-bisschop en de Berthouts, komt het tot wrijvingen! Zo onder meer in oktober 1268. Toen besloot prins-bisschop Hendrik van Gelderland voorgoed met die Berthouts af te rekenen. Samen met de graven van Gelderland, Gullick en Loon rukte hij naar Mechelen op.

De lepe Wouter VI Berthout had echter in de hertog van Brabant, die niet graag een machtige prins-bisschop naast de deur had, een bondgenoot gevonden. Uit angst voor de belegering en de eventuele plunderingen die daar toen traditioneel op volgden, brachten de kanunniken van het kapittel het reliekschrijn van St.-Rumoldus in veiligheid naar Steenokkerzeel, op het kasteel van Ham.

Maar de belegering duurde niet lang. Na negen dagen werd het beleg opgebroken, er werden onderhandelingen gevoerd, de relieken werden teruggehaald en... alles bleef zoals het was.

Wouter VI Berthout en zijn opvolgers bleven zich verder als heren van Mechelen beschouwen en ook gedragen. Zo b.v. verleende Wouter VI in 1268 aan de Mechelse gilden het recht om te vissen in de stadsvesten.

Deze strijd om het bezit van Mechelen bewijst tevens het belang van de stad: het was voor alles een bron van inkomsten voor de leenheer. Hierdoor wist echter ook de stad meerdere privileges en voorrechten van de heer af te dwingen!

In feite werd door de Mechelaars, de Berthouts inbegrepen, de prins-bisschop van Luik tegen de hertog van Brabant, en vice versa, uitgespeeld...

Prinsbisschop Notger.





Zegel van Wouter Berthout.

In de 13e eeuw kende Mechelen een grote bloei en de stad kreeg tevens haar eerste versterkte omwalling. De macht ter plaatse werd, zoals elders, uitgeoefend door het patriciaat. In Mechelen was dat patriciaat vooral samengesteld uit de welstellende poorters die zich met de lakenindustrie bezighielden.

De «draperie» was *de* industrie van Mechelen, het was tevens de exportnijverheid bij uitstek in de middeleeuwen. Mechelse kooplieden trof men aan in Engeland, Duitsland, op de Franse jaarmarkten en via archivalische bronnen weten we dat het Mechelse laken tot in Kiëv in Rusland werd verhandeld!

Engelse statistieken uit 1273 leveren het bewijs dat in vermeld jaar van alle Brabantse steden, waartoe ook Mechelen gerekend werd, onze stad aan de spits stond voor de invoer van wol uit Engeland. En het ging zelfs zo ver dat de Engelsen in 1295 de «stapel van de wol» van Dordrecht naar Mechelen verplaatsten.

Dit bewijst ook wel dat Mechelen de grondstof—hier wol—voor zijn belangrijkste nijverheid diende in te voeren (de Engelse wol was inderdaad van uitstekende kwaliteit), wat echter tegelijkertijd deze nijverheid zeer kwetsbaar maakte, zoals we verder nog zullen aantonen. Een eerste lakenhalle bevond zich aan de Korenmarkt, op de plaats waar nu het Hof van St.-Joris is.

Een tweede lakenhalle ontstond aan de Steenweg; ze was eveneens gedeeltelijk in gebruik als vleeshalle. Een derde lakenhalle werd begonnen in 1305 aan de Grote Markt. De



Huis «Den Duytsch», vroeger eigendom van de Oude Edele Kruisbooggilde, voormalige Oude Lakenhalle. Thans Hof van St.-Joris.

resten ervan zijn geïncorporeerd in de nieuwste vleugel van het stadhuis. Benevens de lakenhalle werden nog verscheidene andere overdekte markten opgetrokken; we vermelden: het graanhuis, het vleeshuis en het meelhuis. Ook een wisselgebouw en een schepenhuis zagen in deze periode van economische bloei het licht.

De lakenhandel lokte eveneens vele vreemdelingen naar Mechelen. Men deed gouden zaken.

Buiten de stapelrechten (*) van wol, bezat Mechelen nog «de stapel» van zout, van haver en van vis.

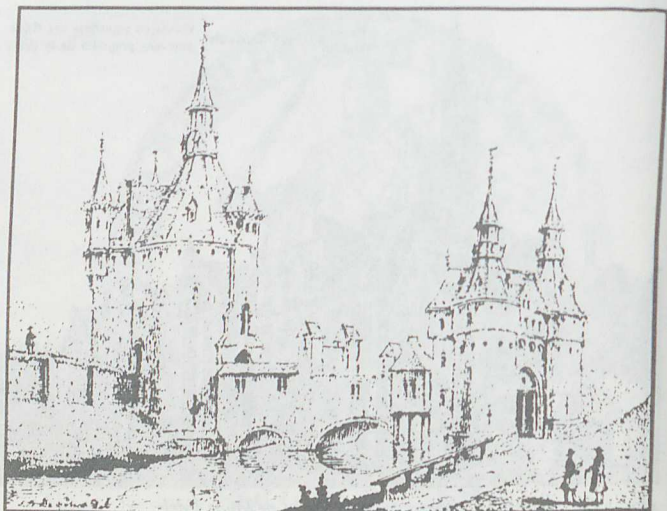
Natuurlijk waren de burens nijdig. Twisten en zelfs oorlogen braken los, eerst met Antwerpen, nadien met Brussel en Leuven. We mogen niet vergeten dat de Antwerpenaars, Brusselaars of Leuvenaars in de optiek van de middeleeuwse Mechelaar evengoed vreemdelingen waren als de Keulenaars of de Parijzenaars.

Wanneer men economisch de wind in de zeilen heeft, volgt automatisch de rest. En te Mechelen werd er dan ook gebouwd op grote schaal en op hoog niveau.

Zo was o.m., ten gevolge van de groei van de stad, een tweede en grotere omwalling noodzakelijk. Reeds omstreeks 1263 werd met de constructie van wallen, poorten en torens begonnen.

Twee Dijlebruggen binnen Mechelen dateren eveneens

(*) Stapelrecht: Recht van sommige steden om voorbijkomende of doortrekkende koopvaarders en handelaars te dwingen hun waren in deze stad te koop aan te bieden.



J.B. De Noter: De «Katelijnepoort» in 1780.

uit de middeleeuwen, maar alleen de gotische «Hoogbrug» (13e eeuw) is nog betrekkelijk gaaf bewaard gebleven. De «Fonteinbrug» onderging vele verminkingen. Buiten de grote Dijlebruggen waren er nog tientallen kleinere die de talloze vlietjes overspanden.

De St.-Romboutskerk werd verder afgewerkt en in 1312 kon ze ingewijd en deels in gebruik genomen worden. De middenbeuk kwam echter pas in 1478 klaar.

Inmiddels had helaas de grote stadsbrand van 1342 de nog onvoltooide kerk al geteisterd en, volgens de kroniekschrijvers, een derde van de stad in de as gelegd. Lees zelf het relaas van deze anonieme kroniekschrijver: «... *Als nu desen brandt, geduert hadde twee daeghen ende twee nachten, soo bevont men datter afgebrandt waeren meer dan 800 huysen, soo cleyn als groot, sulckx dat de Heeren van de voirs. stadt metten gemeynen raedt van de ambachten raedt hielden om eenighe middelen te vinden, waer mede men de voirs. stadt soude wederom moghen opbouwen...* »

Dat de schrik erin zat na die memorabele brand, getuigen twee ordonnanties (*) uit resp. 1344 en 1348 i.v.m. brandbestrijding:

– 16/8/1344:

«*Het was overeen ghedraghen in den ghemeinen raet soe wie huse heeft doen decken sider (= sinds) den groten brant (= 29 mei 1342) ende met stroe heeft doen decken, dat hi die huse*

(*) Zie: Stadsarchief Mechelen, Magistraat, Ordonnanties, reg. C, S I, nr. 1, f° 15 - 18.

binnen doen placken sal alsoe hoghe als men met eenre kerschen (= kaars) mach ghereiken. Ende wi dat se vort maken dade ende met stroe dechken dade die sout se doen plecken buten ende binnen. Wie hier ieghen (= tegen) dade, hi verbort (= verbeurt) 5 lb. (= ponden).

– 2/6/1348:

«Doen men screef XLVIII jaer op den andren dach van Wedemaent, soe was gheboden te Mechelen ten poien voer den scepenen huus dat niemen negheen (= geen) huse dechken en soude binnen porten van der stad, hi en soude dechken met tiecghelen ofte met steenen; ende wie se anders dechke, hi soude verboren de core (= boete) diere (= die er) op gheset was vore den brant...»

Haast alle woonhuizen waren uit hout opgetrokken en van strodaken voorzien (men denke even terug aan de stadsbrand!). De ambachtslieden, de gezellen (= de economisch zwakkeren) woonden veelal nog in een soort lemen huisjes, vaak uit niet meer dan één vertrek bestaande. Dat men het dan nog maar eens heeft over «die goeie ouwe tijd»...

Nochtans was er reeds zin voor urbanisatie. Zo vermelden de stadsrekeningen van 1311 en vlg. jaren reeds uitgaven voor bestrating. Gewoonlijk werd echter slechts een smalle strook langs de huizen gekasseid. De straat zelf werd verder met gruis en zavel aangevuld. Een greppel in het midden van de straat diende om het afvalwater weg te voeren. Loslopend kleinvee, voornamelijk zwijnen, die in feite een soort reinigingsdienst vormden, vulde het straatbeeld aan... Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat vaak epidemieën losbraken, zoals die van de pest in 1347, die drie jaar woedde.

Het middeleeuwse Mechelen, zoals praktisch alle andere steden, kende buiten de geestelijkheid twee bevolkingsklassen: de burgers en de ambachtslieden. De burgers waren de oud-ingezetenen van de stad (de patriciërs); daartegenover stonden de ambachtslieden, de z.g. «goede lieden ter gemeente». Dit waren ook wel vrije lieden, al dan niet poorters, die vaak het domein van hun heer ontlopen waren om in de stad hun geluk te beproeven. Zei men toentertijd niet «Stadslucht maakt vrij»? Wat persoonlijke vrijheden betreft, stonden deze ambachtslieden nauwelijks achter bij de burgerij, maar op politiek gebied was er wel verschil. Zo hadden zij b.v. geen medezeggenschap in het stadsbestuur. De burgerij vond vooral steun bij het «gild», terwijl de ambachtslieden zich verenigden in een «broederschap».

Zo dateerde de broederschap van Sint-Elooi, een associa-

tie voor smeden, waarbij andere stielmannen mochten aansluiten, al van 1254.

Het «gild» daarentegen had oorspronkelijk een aristocratisch karakter, dat echter stelselmatig werd afgebroken. In 1276 werden de statuten en reglementen ervan versoepeld: een Mechelaar mocht nu handel drijven zonder lid te zijn van het «gild». Allengs werd het «gild» een vereniging van kooplieden en ondernemers, om ten slotte uit te groeien tot het ambacht van het «wollewerk», d.i. een groepering van personen, zowel werkgevers als werknemers, die bedrijvig waren in de lakennijverheid of «draperie».

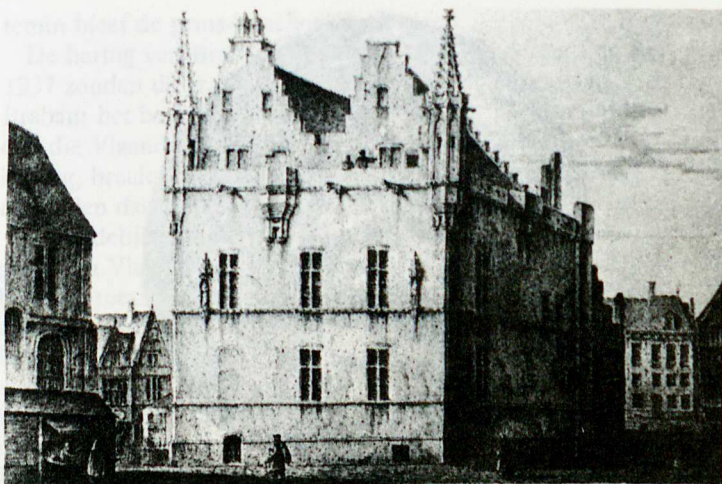
Waar mensengroepen met verschillende rechten en plichten samenwonen, blijven botsingen niet uit. Zo ook niet in Mechelen. In 1300 flakkerde de vlam op. Op 22 oktober 1300 stond prins-bisschop Hugo de Châlons de heerlijkheid Mechelen tijdelijk af aan Jan II, hertog van Brabant, dit met het oog op het breken van de macht van de Berthouts.

Jan Berthout en hertog Jan II sloten evenwel op 12 november 1301 een akkoord, waaruit blijkt dat ze beiden gelijke rechten hadden te Mechelen! De Mechelse burgerij wist van deze troebele situatie handig te profiteren om op 13 december 1301 de grote keur af te dwingen. Dit charter bevatte de erkenning van de oude vrijheden van de Mechelse bevolking, maar daarnaast bleek het een stout stuk van verregaande aristocratisering te zijn. De macht bleef aldus bij het patriciaat. Maar de democratische beweging was niet meer te stuiten en reeds een half jaar later, op 20 juni 1302, vaardigden beide bovenvermelde heren een nieuwe keur uit, waarbij belangrijke toegevingen gedaan werden aan wat we nu de volksklasse zouden noemen.

1302 is ook het jaar van de Slag der Gulden Sporen. Mechelse ridders en notabelen, onder de banier van de hertog van Brabant, namen eraan deel en verscheidene van hen sneuvelden, o.a. ridder Walter van Eechoven, ridder Jan van Hanswijck, Hendrik van Wilre, Rabbodo van den Steen, Jan van den Coelputte, Hendrik Raduaerd enz.

Misschien onder invloed van de gebeurtenissen op de Groeninge Kouter te Kortrijk, nam de democratische beweging uitbreiding en in 1303 brak er oproer uit te Mechelen. De kleine man wou medezeggenschap in het bestuur.

Hertog Jan van Brabant nam de zaak ernstig op en riep zijn ridderschap, zijn leenmannen en zijn steden op om Mechelen te belegeren. De Mechelaars maakten weliswaar de belegeraars het leven erg zuur, maar op 28 juni moesten ze toch, vooral ten gevolge van hongersnood, het hoofd buigen.



J.B. De Noter: Het oud schepenhuis gezien vanuit de Vleeshouwersstraat.

Van dat jaar dagtekent eveneens de jaarlijkse processie met de relieken van de H. Rumoldus.

In feite ontsprongen de Mechelaars nog goedkoop de dans. De stad bleef in al haar voorrechten gespaard en de bevolking ontkwam aan elke persoonlijke wraakneming.

Nog in 1303 beklom Thibaut van Bar de Luikse prins-bisschoppelijke zetel en hij probeerde dadelijk de Mechelaars op zijn hand te krijgen. Op 18 maart 1305 vaardigde hij een nieuwe stadskeur uit met een verstrekkend democratisch karakter.

Zo werd erin o.m. bepaald dat Mechelen voortaan een «communia» (*) zou hebben met twee communiemeesters, een volle bank van twaalf schepenen en een raad samengesteld, buiten de communiemeesters en de schepenen, uit twee bestuurders en zeven gezworven van het «wollewerk» en uit vier gezworven van elk der ambachten. Deze raad was bevoegd om alle stedelijke reglementen op te stellen, te ordenen, te vermeerderen, te verminderen, te verbeteren en te veranderen, zelfs de geldelijke hulpbronnen van de stad vast te stellen en zonder vreemde inmenging de rekening te maken van alle inkomsten en uitgaven.

De «commune» kwam alzo definitief tot stand. De macht van patriciaat of poorterij was gefnuikt. De gewone man kreeg medezeggenschap in het lokale bestuur.

Vanzelfsprekend was de prins-bisschop de held van de

(*) te verstaan als «een plechtig aangegaan of bezworen verbond der stedelingen» (J. Laenen in «*Geschiedenis van Mechelen tot op 't einde der Middeleeuwen*»).